

Voorzitter e. a.

Vaststelling van hoofdstuk XVIII (Onvoorzien uitgaven) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1972 (11 500);

Vaststelling van de begroting van het Staatsmuntbedrijf voor het dienstjaar 1972 (11 500 II);

Vaststelling van hoofdstuk XIII (Departement van Economische Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1972 (11 500);

Vaststelling van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1972 (11 500);

Vaststelling van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Bezitsvormingsfonds voor het dienstjaar 1972 (11 500 K).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp Vaststelling van hoofdstuk XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1972 (11 500).

De Voorzitter: Ik geef achtereenvolgens het woord aan de heren Schwarz en Van Dis tot het afleggen van een korte verklaring.

De heer Schwarz (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ook dit is een begrotingswetsontwerp, waarbij vijf leden van mijn fractie er prijs op stellen uit te spreken, dat zij uitsluitend om redenen van de wijze van afdoening niet tegen dit wetsontwerp zullen stemmen. Voor mevrouw Wassen-van Schaveren verzoek ik aantekening dat zij geacht wenst te worden tegen de begroting van C.R.M. te hebben gestemd.

De heer Van Dis (S.G.P.): Mijnheer de Voorzitter! Met volledige handhaving van mijn principiële bezwaren tegen de punten betreffende cultuur, recreatie en voorlichting, bezwaren die nog onlangs aan de overzijde namens onze fractie aldaar zijn toegelicht, verklaar ik desondanks mijn stem aan dit wetsontwerp niet te zullen onthouden, met het oog op hetgeen betrekking heeft op de maatschappelijke sfeer.

Het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: De aanwezige leden van de fracties van de P.v.d.A., de P.P.R. en de C.P.N., alsmede de heer Van Wijk en mevrouw Wassen-van Schaveren zal, op hun verzoek, aantekening worden verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp Vaststelling van hoofdstuk XVII (Departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1972 (11 500).

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Aan de orde is het beleidsdebat over onderwerpen met betrekking tot het Departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

De Voorzitter: Ik wijs erop, dat vandaag uitsluitend aan de orde zijn de onderwerpen betreffende Volkshuisvesting. De zaken rakende het onderwerp Ruimtelijke Ordening zullen afzonderlijk aan de orde worden gesteld op 28 maart 1972.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Maaskant (P.v.d.A.): Mijnheer de Voorzitter! Het jaar 1971 heeft ontegenzeggelijk door het bijzonder gunstige weer de bouwactiviteiten, dus ook het woningbouwcijfer, in positieve zin beïnvloed, waardoor de tegenslagen over de afgelopen jaren enigszins zijn vergoed.

Maaskant

De weergoden zijn in sterke mate medebepalend voor de resultaten van de bouwwereld over een afgelopen jaar. Ik meen dan ook, dat het hogere woningbouwcijfer mede daaraan in hoofdzaak is te danken.

Mijnheer de Voorzitter! Op grond van deze resultaten over het jaar 1971 wens ik de Minister het mooiste denkbare weer toe dat in ons land mogelijk is voor de komende misschien korte of misschien lange zittingsperiode van dit kabinet, want gereedkomende woningen in grote aantallen zijn noodzakelijk, sterker gezegd dringend noodzakelijk, want de gehele bouwactiviteit is in hoge mate bepalend voor het wel en wee van onze bevolking. Aan de overzijde van het Binnenhof is zowel door onze partijgenoten als door de fracties van D'66 en de P.P.R. getracht, het door de Minister voor het jaar 1972 uitgestippelde beleid op enige belangrijke onderdelen om te buigen door een aantal moties en amendementen in te dienen. Na beantwoording door de Minister werden bij zitten en opstaan al deze moties en amendementen verworpen.

Mijnheer de Voorzitter! Misschien ziet dit kabinet de oppositie als „verworpenen der Kamer” want bij meerdere begrotingshoofdstukken werd dit door de oppositie ervaren. Zo niet direct dan toch in de toekomst hopen wij, dat het socialistisch inzicht betreffende het vraagstuk van de woningbouwpolitiek meer ingang zal vinden. Misschien - de wens is wellicht de vader van de gedachte - zal dit nog komen, want de door de Minister aangekondigde beleidsnota-Volkshuisvesting, die dit voorjaar tegemoet wordt gezien, wekt enige verwachtingen. Niet alleen de noodsituatie van de woningzoekenden, maar ook de precare omstandigheden, veroorzaakt door dit kabinet in de bouwwereld en alle daar verder bij betrokken bedrijfstakken, zijn van zeer ernstige aard. In zekere mate betreur ik het, dat dit beleidsdebat met de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening in de Eerste Kamer zo snel mogelijk volgt op de behandeling van deze begroting in de Tweede Kamer. Was deze tussentijdige tijd wat breder uitgemeten, wellicht had dan op verschillende begrotingsonderdelen door gegevens en ervaringen van buitenaf het beleidsdebat een positievere inhoud kunnen verkrijgen. Het licht niet in mijn bedoeling, te herhalen wat door onze partijgenoten alsook D'66 en de P.P.R. tijdens de behandeling aan de overzijde van het Binnenhof is gezegd. Wel stellen wij nadrukkelijk, dat wij volledig staan achter de door hen tijdens deze behandeling ingenomen standpunten.

De bezuinigingsmaatregelen van de Regering in de diverse bouwsectoren, waarbij de woningbouw dan nog enigermate wordt gestimuleerd, voert de bouwproductie over de gehele linie naar een gevaarlijk punt. Op bepaalde tijden wordt de bouwwereld door aandrang van vele zijden waartoe de rijks-overheid eveneens behoort, gemaand om in een zo hoog mogelijk tempo plannen te doen uitvoeren. Draait het bouwbedrijf op volle toeren, dan zet de rijksoverheid plotsklaps de remmen aan met als gevolg, dat zorgvuldig opgebouwde bedrijfsapparaten tot een zekere stilstand worden gedwongen. Op alle terreinen, zowel in als buiten het bouwvak, ontstaan ernstige spanningen en ontsporingen. De op deze wijze veroorzaakte werkloosheid - de bewijzen zijn overtuigend, mijnheer de Voorzitter - zal voortdurend oplopen en een negatieve invloed uitoefenen op de arbeidscapaciteit. De Minister mag zelf dan overtuigd zijn van zijn bezuinigingsmaatregelen, maar even goed kan men stellen, dat deze maatregelen handen vol geld kosten door de ontwrichting van het bouwbedrijf. Een deel van de oudere werkloze arbeiders, zoals ook het geval was in 1967, krijgt door gebrek aan de nodige continuïteit genoeg van het bouwvak en keert niet terug in zijn oude beroep. De ervaring in de afgelopen jaren heeft geleerd, dat na iedere recessie slechts een gedeelte van de afgevoelde werklieden terugkeert op de bouw. Ook de aantrekkingskracht voor het bouwvak voor de jeugd neemt af. De cijfers, verstrekt aan de heer Van den Doel na zijn vraagstelling aan de Minister in verband met de werkloosheid in de bouwrijverheid, liegen er niet om.

Maaskant

Enkele cijfers wil ik herhalen, zij zijn speciaal gericht op het onderwijs, dus op de jeugd en omvatten de vakopleidingen timmeren, schilderen en metselen. Het lager technisch en individueel technisch onderwijs gaf in de jaren 1966/67 het getal 29 418 en in de jaren 1970/71 25 601. De cijfers wijzen op een daling van ongeveer 4000 leerlingen over een periode van vier jaren. In het leerlingenstelsel gaf dit over dezelfde jaren gezien, dus gerekend vanaf 1966 tot 1971 een daling van bijna 3000 leerlingen. Deze cijfers geven een beeld van de ernstige toestand, waarin de opleidingen zich bevinden. De interesse om het bouwvak als beroep te kiezen zal nog meer afnemen en het resultaat - alle planning voor de komende jaren ten spijt - zal zeer zeker minder woningen zijn dan de Minister in zijn optimisme verwacht. Ik wil de Minister wijzen op zijn nota naar aanleiding van de door de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening gestelde vragen. In stuk no. 11 staat op blz. 5, rechterkolom, bovenaan:

„Voor de uitvoering van het woningbouwprogramma zal, indien geen produktiviteitsstijging zou optreden, de arbeidsbezetting in de nieuwbouw van woningen geleidelijk moeten aangroeien tot circa 92 000 man. Verwacht mag echter worden dat de arbeidsproduktiviteit zal toenemen, waardoor met minder arbeidskrachten kan worden volstaan.”

Hoe meent de Minister dit waar te kunnen maken? Wij constateren een duidelijke teruggang in het aantal beschikbare bouwvakkers en hoe wil de Minister de arbeidsproduktiviteit opvoeren? De Minister vervolgt in het door mij genoemde stuk zijn toelichting als volgt: Bij een netto-effect van produktiviteitsstijging van 2 pct. per jaar zal de arbeidsbezetting in de woningbouw (nieuwbouw) in 1975 circa 85 000 man moeten bedragen. Het valt, aldus de Minister, thans moeilijk te zeggen, of deze aantallen zonder meer voor de woningbouw beschikbaar komen. Enerzijds is het totale arbeidsbestand in de bouw niet meer gegroeid, anderzijds leggen ook de andere bouwsectoren beslag op arbeidskrachten. Met name de instandhouding en verbetering van het oude woningbestand zal in toenemende mate een beroep doen op geschoolde arbeidskrachten. Tot zover de Minister, mijnheer de Voorzitter!

Met grote zorg zien wij de toekomst tegemoet. Alle schone woorden ten spijt, wij spreken twijfel uit over deze cijfers en de geuite verwachtingen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat de Minister overtuigend mijn bezwaren tegen deze bezuinigings- en afremmingspolitiek kan weerleggen, want zonder voldoende en bekwaame bouwvakarbeiders komen wij er niet. Continuïteit in het bouwvak is een eerste vereiste om programma's waar te maken. Aan de ene kant stelt mij, omdat het een meerjarige planning is, het woningbouwprogramma tot 1975 enigszins gerust, maar indien de maatregelen op alle verwante terreinen rondom deze woningaantallen niet parallel lopen met deze cijfers, betekent dit dat een mooi verhaal geen werkelijkheid wordt. Een wijs beleid zou moeten voeren naar een vorm van evenwicht in de bouwnijverheid en wel zodanig, dat zodra er een werkloosheid in een bepaald gebied wordt gesignaleerd onder de bouwvakkers die uitgaat boven een van te voren vastgesteld percentage, in dat gebied automatisch extra opdrachten worden verleend. Alleen een goed geprogrammeerde bouwmarkt kan leiden tot verhoging van de bouwproduktie. Gaarne zou ik hierop een antwoord van de Minister horen.

Thans, in 1972, 132 000 woningen, uitmondend in 137 500 in 1975 of zoveel eerder, zoals de Minister het in zijn beantwoording in de Tweede Kamer stelde, maar dan zal - en ik herhaal dit - alles gedaan moeten worden om de bouwvakkers, zowel oud als jong, de mogelijkheid te bieden dit waar te maken. En wat doet de Minister om zo mogelijk in 1972 de 134 500 en in 1975 de 140 000 woningen te halen die wij verlangen? Zich in nevelen hullen! Heel begrijpelijk, mijnheer de Voorzitter, als de bouwwereld op dit ogenblik onverantwoord wordt ondermijnd. Ik heb er reeds op gewezen, dat naast het

normale woningbouwprogramma de stadsreconstructie, -sanering en rehabilitatie vele en goed geschoolde bouwvakkers zullen vragen. Kan de bouwwereld, zo de conjunctuur zich enigermate herstelt, op dat tijdstip deze vakbekwame handwerklieden leveren? Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat bij de opzet van het totale bouw pakket, dat de Minister ons voorlegt, onvoldoende aandacht is gegeven aan dit vraagstuk. Of ligt het in de bedoeling, dat de ondernemer weer alle vrijheid krijgt bij het vrijgeven van de bouwmarkt en zo ja, wat zijn dan weer de gevolgen voor de loon- en prijspolitiek?

Ook kan ik niet nalaten de moeilijke positie van vele architectenbureaus onder de aandacht van de Minister te brengen. Verder vraag ik mij af hoe de materiaalpositie zich zal ontwikkelen. Na 1967 hebben op dit terrein zich ook ernstige ontwikkelingen doen zien. Hoe stelt de Minister het zich voor, indien de bestemmingsplannen door alle invloeden van buitenaf stagneren en men niet verzekerd is van voldoende bouwrijpe grond voor de woningbouw? Is de problematiek van de beschikbare financiën, bouwgrond, bouwvakkers en bouwmaterialen duidelijk betrokken in de overwegingen van de Minister om zijn bouwprogramma waar te maken?

Ik heb in het voorgaande reeds gesproken van een afremmingspolitiek van de Minister. Ik durf het een noodlottige afremmingspolitiek te noemen, want het blijkt nu reeds uit de cijfers dat ondanks het bijzonder goede bouwweer van de acht ons liggende herfst- en wintermaanden het kabinet slipt, want het strooien in het noorden des lands is reeds begonnen. „Er wordt gestrooid”. De - naar ik aanneem - voor u allen bekende uitdrukking van het K.N.M.I. in De Bilt wordt door het kabinet waargemaakt. Mijnheer de Voorzitter! Het kabinet had moeten strooien vóór het remmen, dan was het slippen voorkomen en waren de ongelukken uitgebleven. Een slipcursus was zelfs niet nodig geweest, mits de alternatieve begroting van de P.v.d.A., D'66 en de P.P.R. met meer begrip was ontvangen en ingepast in het beleid. Ik herhaal, dat wij aandrigen op een verhoging van het aantal woningwetwoningen, meer premiewoningen en zo nodig minder woningen in de vrije sector, waardoor misschien de mogelijkheid ontstaat voor de Minister om het aangekondigde woningbouwprogramma waar te maken en misschien zelfs aan onze verlangens tegemoet te komen.

Bij de verstrekte gegevens voor 1972 zijn in de memorie van toelichting geen cijfers gegeven over de verdeling van het aantal systeemwoningen uit de fabriek en het aantal te bouwen traditionele woningen, vanzelfsprekend uitgevoerd in gestandaardiseerde elementen. Eveneens worden cijfers aangetroffen over het verschil in bouwstijlen en m³-prijzen. Met deze vraag bedoel ik in hoofdzaak de woningwetbouw, in feite de kurk waarop een groot deel van onze bouwnijverheid drijft. Blijkt er duidelijk een versnelling van de bouwtijd bij systeembouw ten opzichte van de traditioneel gebouwde woning en wordt de m³-prijs gedrukt door het veelvuldig toepassen van zenzelfde systeem? Betekent dit dan ook dat de huren voor de minder draagkrachtigen beter bereikbaar worden? Door meer systeemwoningen, lagere bouwkosten en lagere huren, in feite een normaal standpunt, want een vele malen herhaald productieproces moet dit waar kunnen maken.

Wel meen ik een kanttekening te moeten maken bij de systeembouw. Deze bouw mag misschien een geringe of grote versnelling geven in het programma, maar stedenbouwkundig en architectonisch zijn de vraagstukken voor deze bouw vooral in het goedkopere type nog allerminst opgelost. Nog steeds hebben wij bedenkingen tegen de woonwoestijnen die door hun geringe gevarieerdheid een grote verstarring in het woon- en leefmilieu te zien geven. Een opmerking ter zijde, mijnheer de Voorzitter: Heeft de Minister wel eens overwogen, hoe misschien over enige tientallen jaren een rehabilitatie verwezenlijkt moet worden voor deze nieuwe systeemwijken? Het vóór enige weken in mijn bezit gekomen jaarverslag van de Centrale Directie van de Volkshuisvesting geeft over 1970 weinig aanwijzingen ten aanzien van de door mij gesignaleerde vraag-

Maaskant

stukken. Wel wil ik opmerken, dat het genoemde verslag de Kamer nogal laat bereikte. Misschien is het mogelijk, dit met betrekking tot het verslag over 1971 te versnellen.

Hiernaast wil ik pleiten voor de traditioneel gebouwde woningen, traditioneel in deze zin, dat van veel gestandaardiseerde onderdelen gebruik wordt gemaakt om het bouwproces op de bouwplaats te versnellen. De grotere variabele mogelijkheden die door deze traditionele bouwwijze mogelijk zijn, kunnen vooral stedenbouwkundig tot aantrekkelijke woonsituaties leiden. De systeembouw zoals deze bij voorbeeld in aantallen van 50, 100 of meer woningen of ook door een nog extra verstrekt contingent regelmatig tegen de kleine oude kernen stedenbouwkundig worden aangeplakt, mogen in een bepaalde vorm de oplossing geven voor de leniging van de woningnood, veelal voor de in de nabijheid gelegen steden, maar het is ontegenzeggelijk een ernstige aantasting in esthetische zin van deze oude, gevestigde kleine stads- of dorpskernen. De ervaring heeft geleerd, dat een goed geoutilleerd klein of groot aannemersbedrijf even snel, juist bij deze oude woonkernen, woningen kunnen bouwen, die door hun traditionele uitvoering de mogelijkheid bieden, gevarieerd — zowel stedenbouwkundig als architectonisch — de juiste aansluiting te geven.

Deze opmerkingen, mijnheer de Voorzitter, pleiten aan de ene kant voor systeembouw in grote complexen, daar waar dit verantwoord is, en evenzeer voor de traditionele bouw op die plaatsen, waar deze thuisbehoort.

Het moet mogelijk zijn, indien deze gedachten op een juiste wijze in de totale woningbouwplanning worden meegenomen, dit in de komende jaren tot een zekere versnelling in het bouwprogramma te doen leiden, met als resultaat, dat zowel de systeembouwer als de traditioneel geschoolde bouwvakarbeiders hun weg in het arbeidsproces kunnen blijven vinden.

Met enkele van mijn opmerkingen, mijnheer de Voorzitter, heb ik in meerdere of mindere mate het terrein van het woningbouwprogramma overschreden en bevind ik mij enigszins op het gebied van de ruimtelijke ordening, alsook van de kwaliteit van de nieuwe woningen in het woonmilieu. Mijn opvatting is echter, dat bij sommige vraagstukken deze onderdelen niet los van elkaar kunnen worden gezien.

Ik vraag thans aandacht voor het onderhoud van onze bestaande woningvoorraad, mijnheer de Voorzitter. Stadswijken die verkommeren ontberen in den regel het normale onderhoud, waardoor langzaam doch zeker de neergang een feit wordt. Uit het toenemende beroep, dat wordt gedaan op de „Beschikking geldelijke steun verbetering van woningen en woonbuurten” mag worden afgeleid, dat deze regeling een bepaald succes heeft.

Men kan met deze regeling echter tot in het oneindige blijven doorgaan, indien het normale onderhoud der woningen in geen enkel opzicht wordt gestimuleerd. Waarom de verbeteringsregeling wel, maar het onderhoud van woningen die buiten alle regelingen vallen verwaarloosd?

Ook dit, mijnheer de Voorzitter, is een onderdeel van het woningprogramma, want verwaarlozing betekent binnen afzienbare tijd amoveren, saneren of reactiveren, en in alle gevallen zal het een aanslag doen op overheids gelden of een vermindering van onze bestaande woningvoorraad te zien geven.

Het punt onderhoud van dat gedeelte van onze bestaande woningvoorraad, dat daarvoor in aanmerking komt, komt niet voor in de memorie van toelichting. Slechts op één punt voor zover bekend wordt premie verleend en wel ter stimulering van de werkgelegenheid in het schildersbedrijf in de wintermaanden, een premieverlening voor binnenschilderwerk. Het bedrijfschap-Schildersbedrijf verleent met financiële medewerking van het Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening van het Ministerie van Sociale Zaken deze premie op werken, uitgevoerd in de periode van 29 november 1971 t/m 3 maart 1972. Een soortgelijke premierregeling voor de wintermaanden, om de bouwvakkers in de winter-

tijd aan het werk te houden, zou niet alleen kunnen leiden tot verbetering van het onderhouds spel van de woningen, maar zou tevens stimulerend werken.

Hoe ziet de Minister het onderhoud van onze woningvoorraad en welke maatregelen kunnen naast de reeds bestaande worden getroffen om dit onderhoud te activeren? Op dit ogenblik worden wij geconfronteerd met jarenlange achterstand in het onderhoud. Na herstel van vervallen en verpauperde woonwijken zou een bepaalde bewakingsvorm gevonden moeten worden om niet op geregelde tijden weer met dezelfde verschijnselen te worden geconfronteerd, een maatregel ter voorkoming van herhaalde rehabilitaties, maar wellicht minder kostbaar dan de thans geldende regelingen.

Het voorkomen van rehabilitatie of reconstructie van woningbouwcomplexen of woonbuurten die anders daarvoor over een aantal jaren in aanmerking komen, kan alleen door een nu opgezet onderhoudsbeleid en een consequent uitgevoerd controlebeleid worden voorkomen.

In mijn voorgaande beschouwing, mijnheer de Voorzitter, heb ik duidelijk trachten te maken dat de reconstructie, de sanering en de rehabilitatie zeer voorname onderdelen vormen voor de bestaande woningvoorraad. Vandaar mijn volgende vraag aan de Minister.

De Minister heeft namelijk enige malen bij de beantwoording in de Tweede Kamer gesteld, dat met andere ministeries, waaronder ook het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, een nauwe samenwerking bestond. Staat u mij toe, mijnheer de Voorzitter, de Monumentenzorg in zoverre te behandelen waar deze het Ministerie van Bouwnijverheid en Ruimtelijke Ordening raakt.

Volgens recente gegevens van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk bevatten de lijsten met de door de Minister vastgestelde monumenten ongeveer 40 000 kleine monumenten, dus geen kastelen of kerken, maar in hoofdzaak woonhuizen, pakhuizen e.d. In de memorie van toelichting op de begroting van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, paragraaf 2, bl. 8 (links boven) schrijft de Minister o.a. het volgende:

„De ondergetekende is ertoe geroept een tijdelijke subsidiestop voor restauratie af te kondigen. Aanvragers van een subsidie ontvangen de raad om na 1975 op hun verzoek om een rijksbijdrage in een restauratie terug te komen.

Deze gang van zaken zal niet nalaten schade te berokkenen aan het monumentenbestand. Uitstel betekent vaak afstel, omdat immers bij weigering van subsidie en vergunning, de afbraak of verbouwing in redelijkheid niet kan worden geweigerd.”

„Dit valt te meer te betreuren”, vervolgt de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, „omdat vele monumenten nadat zij zijn gerestaureerd een voortreffelijke woonruimte bieden.”

Tot zover dit gedeelte van de memorie van toelichting van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

Nu het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. In een aan de colleges van burgemeester en wethouders der onderscheidene gemeenten gericht brieven van 29 december 1971 schrijft de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening betreffende voorzieningen aan woningen en andere gebouwen verband houdende met de rehabilitatie o.a. het volgende:

„Voor de goede orde zij erop gewezen, dat de omstandigheid, dat van de zijde van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk” (dus de Rijksdienst voor de Monumentenzorg) „geldelijke steun wordt verleend voor de restauratie van een woning of ander gebouw, dat als monument is aan te merken, aan toepassing van de Beschikking geldelijke steun rehabilitatie in beginsel niet in de weg staat. In onderling over-

Maaskant

leg tussen genoemd ministerie en het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zal worden bepaald in welke mate geldelijke steun voor de restauratie en voor de voorzieningen in het kader van de rehabilitatie zal worden verstrekt. Mede hierom verdient het aanbeveling over de restauratie in een zo vroeg mogelijk stadium met genoemde rijksdienst overleg te plegen."

Hieruit moet worden afgeleid, mijnheer de Voorzitter, dat er iets niet klopt. De Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, waaronder de Rijksdienst voor de Monumentenzorg ressorteert, zegt ten opzichte van de restauratie tijdelijk „Nee" tot 1975. De Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening verwijst de gemeentebesturen naar de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in gevallen van rehabilitatie en dan zal in onderling overleg dus worden bepaald wat er verder gaat plaatsvinden. Het is mij duister. Het éne ministerie draait de kraan dicht tot 1975 en het andere ministerie verwijst de aanvragers naar het ministerie met de dichtgedraaide kraan.

Misschien, mijnheer de Voorzitter, kan in dit opzicht helderheid worden verschaft want langs deze weg betekent het dat de monumenten niet in het rehabilitatieproces kunnen worden betrokken en er voor de eventuele aanvragers grote vraagtekens rijzen.

Ik kom nogmaals terug op blz. 8 par. 2 waar de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk in de memorie van toelichting het volgende vermeldt: Ongeveer een vierde deel van de rijkssubsidie voor de Monumentenzorg komt ten goede aan de restauratie van woonhuizen. Er is een bedrag van f 43 mln. uitgetrokken hetgeen betekent, ruim 10½ mln. voor woonhuizen. Hierdoor kunnen volgens de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk 's jaarlijks 800 panden of 1000 woningen worden toegevoegd aan het woningbestand, behoeven althans daaraan niet te worden onttrokken, hetgeen wel het geval zou zijn indien geen subsidie zou worden verleend.

De Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk deelt verder mede in deze memorie van toelichting: Gezien tegen de achtergrond van deze bijdrage tot de leniging van het woningtekort is de ondergetekende voornemens daarbij het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening te betrekken.

Dit betekent dat voor zegge en schrijve ruim 10½ mln. 800 tot 1000 woningen kunnen worden toegevoegd aan het woningbestand, althans niet aan de bewoning onttrokken behoeven te worden, dus 800 tot 1000 gezinnen kunnen aan een woning worden geholpen. Hoe is de samenwerking op het terrein van de woningrestauraties, behorende tot de monumenten, tussen de beide ministeries geregeld? In de memorie van toelichting van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening wordt met geen woord gerept over deze mogelijkheden.

Het gaat dus, en dit wil ik nadrukkelijk herhalen, om het bewoonbaar houden of maken van woningen die op de door de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk vastgestelde Monumentenlijst vermeld staan. Wat is de Minister bereid te doen aan deze kleine woonmonumenten? Dit laatste is een zeer belangrijk aspect, want de verarming op het gebied van onze kleine monumenten is beangstigend. Vooral ten opzichte van de grote aantallen nieuwbouwobjecten wordt de woning als monument een steeds kleiner maar belangrijker onderdeel van onze rijke historische architectuur. Zou binnen het rehabilitatie- en restauratieproces tussen de beide ministeries een vorm gevonden kunnen worden die én voor de woningvoorraad én voor het kleine woonmonument mogelijkheden biedt?

Misschien heb ik wederom de indruk gewekt te veel te zijn afgedwaald van het woningbouwprogramma. Ik meen toch dat de restauratie van deze kleine woonmonumenten hoorde bij de behandeling van deze begroting.

Maaskant e. z.

Uit mijn betoog moge het voor de Minister duidelijk zijn dat wij bij het uitgestippelde beleid een aantal vraagtekens zetten. Ik wacht gaarne het antwoord van de Minister af.

De heer Vugts (K.V.P.): Mijnheer de Voorzitter! Bij het eerste contact, dat deze Kamer thans heeft met de twee nieuwe bewindslieden, met name Minister Udink en Staatssecretaris Buck, belast met de portefeuille van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en stadsvernieuwing wens ik hun gaarne namens de fractie van de K.V.P. succes toe bij hun moeilijke, vaak ondankbare, maar niettemin fascinerende taak.

Gegeven de nijpende financiële situatie, waarin ons land zich bevindt en de daarbij onontkoombare noodzaak tot besnoeiing van overheidstaken bestaat er bij ons waardering voor het feit, dat op de rijksbegroting voor het jaar 1972 voor het hoofdstuk Volkshuisvesting rond 540 mln. méér is uitgetrokken dan in het jaar 1971. Hiervan is circa 513 mln. direct bestemd voor de gesubsidieerde woningbouw, terwijl het bouwprogramma voor 1972 is verhoogd met 1500 gesubsidieerde woningen in de woningwet- en premiesector. Voor 1972 is het streefgetal 132 000 woningen a.l. in.

Het kabinet is hiermede naar onze mening daadwerkelijk op weg de in het regeerakkoord beoogde geleidelijke groei naar het uiterlijk in 1975 geplande aantal van 137 500 woningen per jaar, te realiseren. Wel willen wij waarschuwen voor de magie van het getal - jaarlijks voorwerp van kritiek of gejuich - omdat in de praktijk blijkt, dat het vasthouden aan exacte aantallen niet altijd reëel is, gegeven het feit dat voor het jaar 1970 de planning van 125 000 op te leveren woningen niet kon worden gerealiseerd, doch slechts voor 1971 117 000 woningen gereed kwamen en daarnaast - naar blijkt uit de mededelingen van het ministerie - dit jaar rond 135 000 woningen zullen gereedkomen.

Anderzijds is er naast nieuwbouw een aantal even belangrijke taken, zoals stadsreconstructie, sanering, rehabilitatie en renovatie, die zich misschien wat minder spectaculair laten presenteren, doch die met name in tal van gemeentelijke situaties even klemmend zijn als de z.g. nieuwbouw. Momenteel worden naar blijkt uit de toelichting op de begroting nieuwbouwproductie, sanering, rehabilitatie, renovatie evenals huur- en subsidiebeleid en doorstroming, in hun onderlinge afhankelijkheid gezien. Maar hoe lang heeft helaas het accent niet te uitsluitend op de nieuwbouw gelegen?

Indien wij immers zouden zijn voorigegaan het woningbouwprogramma op te voeren zonder dat wij aan het oude woningbestand krachtiger aandacht zouden gaan besteden, dan zou dat betekenen dat wij in plaats van met een afnemend aantal krotwoningen, met een vermeerdering daarvan zouden worden geconfronteerd.

Een ieder, die zich in dit land bezinnoudt met de volkshuisvesting en wat daaraan annex is, maakt zich ernstig zorgen over de sterke stijging van de bouwkosten in de loop der jaren. Een kostenstijging, die zodanig is, dat met name ook in de woningwetbouw op een aantal plaatsen sprake is van zodanig hoge huren, dat deze niet betaalbaar zijn voor degenen, voor wie in oorsprong de woningwetwoningen bedoeld zijn. Zelfs voor de z.g. voorhoede van deze groep worden de huren eveneens excessief hoog, ondanks, vooral in de aanvangsfase, een hoge rijkssubsidie op deze huren.

Bij mijn partij en onze fractie staat de zorg voor een goede en betaalbare huisvesting voor degenen, die daartoe uit eigen kracht niet in staat zijn, voorop. Voor deze groep is een uitbreiding van de individuele huursubsidie dringend noodzakelijk.

In dit verband zou ik de volgende vragen willen stellen. Acht de Minister het aantal aanvragen om individuele huursubsidies voor het tijdvak van 1 juli 1970 tot 1 april 1971 van 30 376 gevallen als ik ze zo mag betitelen, waaraan een bijdrage werd toegekend, niet uitermate laag, in verhouding tot het aantal van 430 000 na 1960 gebouwde woningwoningen, waarop deze regeling van toepassing is? Acht de Mi-